

**Personal
Data
Protection
in the Church**

**Ochrona
danych
osobowych
w Kościele**

Redakcja naukowa
Stanisława Dziekońskiego
i Piotra Drobka

Warszawa 2016

Publikacja wydana w ramach projektu badawczo-rozwojowego Nr DOBR/0075/R/ID/2013/03, realizowanego na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa „MODEL REGULACJI JAWNOŚCI I JEJ OGRANICZEŃ W DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWIE PRAWNYM”, współfinansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju.

Instytut Prawa
i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Recenzja naukowa

prof. dr hab. Zbigniew Cieślak

Redakcja naukowa

Stanisław Dziekoński
Piotr Drobek

Korekta

Beata Gólkowska

Projekt okładki, skład i łamanie

Piotr Górski

Zdjęcie na okładce

© the_lightwriter – Fotolia.com

ISBN 978-83-8090-129-2 (wersja drukowana)

© Copyright by Uniwersytet Stefana Kardynała Wyszyńskiego,
Warszawa 2016

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa
www.wydawnictwo.uksw.edu.pl; e-mail: wydawnictwo@uksw.edu.pl

Druk i oprawa

Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”
02-729 Warszawa, ul. Rolna 19/193

tel. 22 843 37 23, 22 843 08 79, tel./fax 22 843 20 52

Spis treści

Wstęp	7
Część I	
Zasady przetwarzania danych osobowych w Kościele wobec reformy ram prawnych ochrony danych osobowych w Unii Europejskiej	
Giovanni Buttarelli, Europejski Inspektor Ochrony Danych	
<i>Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle ogólnego rozporządzenia o ochronie danych</i>	11
Ks. prof. dr hab. Piotr Mazurkiewicz, Instytut Politologii, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	
<i>Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)</i>	19
Ks. prof. dr hab. Artur Mezglewski, Katedra Prawa Administracyjnego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego	
<i>Perspektywa i zakres implementacji nowych przepisów Unii Europejskiej dotyczących przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe</i>	35
Część II	
Przetwarzanie i ochrona danych osobowych w Kościele w świetle prawa publicznego	
Ks. prof. Stanisław Dziekoński, Katedra Psychologicznych i Pedagogicznych Podstaw Katechetyki, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	
<i>Problematyka jawności w Kościołach i związkach wyznaniowych na przykładzie kościelnych osób prawnych</i>	55

Prof. dr Ansgar Hense, Institut für Staatskirchenrecht der Diözesen, Deutschlands, Bonn <i>Der Schutz personenbezogener Daten in der Kirche im deutschen Recht</i>	111
Ks. dr Tomasz Jakubiak, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie, Sekcja św. Jana Chrzciciela <i>Przynależność do Kościoła Katolickiego i przetwarzanie danych według Ustawy o ochronie danych osobowych – wyzwania legislacyjne</i>	125
Dr Edyta Bielak-Jomaa, Katedra Prawa Pracy, Katedra Prawa Pracy, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych <i>Ochrona prywatności osób zatrudnionych przez Kościół</i>	149
Dr Michał Poniatowski, Katedra Prawa Polskiego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie <i>Przetwarzanie danych osobowych w kościelnych organizacjach pożytku publicznego</i>	171
Część III	
Ochrona danych osobowych w świetle prawa kanonicznego	
Ks. prof. Mieczysław Różański, Katedra Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie <i>Przetwarzanie danych osobowych w archiwach kościelnych</i>	195
Ks. prof. Zbigniew Janczewski, Katedra Prawa o Posłudze Uświęciana, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie <i>Przetwarzanie danych osobowych w kancelariach parafialnych</i>	211
Bibliografia	233

Ks. dr Tomasz Jakubiak,
Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie,
Sekcja św. Jana Chrzcziciela

Przynależność do Kościoła Katolickiego i przetwarzanie danych według Ustawy o ochronie danych osobowych – wyzwania legislacyjne

Kiedy mówimy o Ustawie o ochronie danych osobowych i Kościele Katolickim¹, należy na początku uświadomić sobie, że składa się on z 22 katolickich Kościołów wschodnich *sui iuris* oraz Kościoła obrządku łacińskiego². Mają one wspólny tron ustrojowy, czyli dogmaty wiary i prawo Boże. Różnią się natomiast między sobą liturgią oraz specyfiką kulturowo-etniczno-religijną. To bogactwo powoduje, że w Kościele Katolickim wyróżnić można dwa obszary prawne – Kościoła łacińskiego oraz Kościoła wschodniego³, których

- 1 Zob. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, Dz. U. z 2015 r., poz. 2135, z późn. zm.
- 2 Więcej na temat katolickich Kościołów wschodnich można przeczytać u: K. Nitkiewicz, *Katolickie Kościoły wschodnie*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2014; D. Salachas, K. Nitkiewicz, *Inter-Ecclesial relations between Eastern and Latin Catholics. A Canonical-Pastoral Handbook*, Canon Law Society of America, Washington 2007.
- 3 Por. R. Sobański, *Normy ogólne*, (w:) J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 1, Pallotinum, Poznań 2003, s. 45.

elementami składowymi (nie jedynymi, co należy podkreślić) są odpowiednio: *Kodeks prawa kanonicznego*⁴ oraz *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*⁵. Przy rozstrzyganiu spraw dotyczących Kościoła Katolickiego należy pamiętać, że norm prawnych regulujących życie wspólnoty należy szukać nie tylko w Prawie Bożym czy kodeksach, ale również m.in. (mówiąc w dużym uproszczeniu) w dokumentach soborowych; konkordatach, ustawach pozakodeksowych, które mogą być wydawane przez papieża, Kolegium biskupów, dykasterie Kurii Rzymskiej, Konferencje Episkopatów, biskupów diecezjalnych, oraz w prawie liturgicznym, prawie zwyczajowym⁶. Oprócz tego mamy liczne dokumenty o charakterze wykonawczym – jak np. instrukcje, dekry, dyktoria⁷. W ścisłe określonych przypadkach ustawodawca kościelny na forum kanonicznym uznaje również skuteczność norm prawa świeckiego (por. kan. 22 KPK)⁸.

4 *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli pp. II promulgatus fontium adnotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Liberia Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1989. Tłum. polskie: *Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallotinum, Poznań 1984 (dalej jako KPK).

5 *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli pp. II promulgatus*, Liberia Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1990. Tłum. polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, Lublin 2002 (dalej jako KKKW).

6 Podając przykładowe źródła prawa w Kościele Katolickim, ograniczam się, ze względu na charakter opracowania, do nazewnictwa obowiązującego w Kościele łacińskim. Katolickie Kościoły wschodnie mają również złożony system prawny.

7 Zob. R. Sobanski, *Metodologia prawa kanonicznego*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2009, s. 65–81.

8 Por. R. Sobanski, *Normy...*, dz. cyt., s. 77–78.

Z zasady przepisy prawa promulgowane dla wiernych Kościoła łacińskiego nie dotyczą wiernych katolickich Kościołów wschodnich i odwrotnie, ale i od tej reguły zdarzają się wyjątki (por. kan. 1 KPK, kan. 1 KKKW). Poszczególne katolickie Kościoły wschodnie różnią się też między sobą rozwiązaniami prawnymi.

Wiedza na temat specyfiki prawa Kościoła Katolickiego w Polsce obrządku łacińskiego i wschodniego, zgodnie z art. 5 konkordatu, podpisanego między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską, wydaje się również konieczna dla osób, które na forum państwowym zajmują się czynnościami podejmowanymi przez osoby reprezentujące Kościół Katolicki w Polsce⁹. Wspomniany artykuł 5 konkordatu stanowi: „Przestrzegając prawa do wolności religijnej, Państwo zapewnia Kościołowi Katolickiemu, bez względu na obrządek, swobodne i publiczne pełnienie jego misji, łącznie z wykonywaniem jurysdykcji oraz zarządzaniem i administrowaniem jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego”. Przez „misję” Kościoła należy zawsze rozumieć realizację jego trzech podstawowych zadań: nauczania, uświęcania, rządzenia¹⁰.

Przynależność do Kościoła Katolickiego

Określenie przynależności osoby do Kościoła Katolickiego należy do wyłącznej jurysdykcji Kościoła. Dokonuje się to na podstawie prawa wspólnoty. Brak ingerencji ze strony państwa polskiego w tę

9 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318 (dalej jako konkordat).

10 Cyt. J. Dudziak, *Gwarancje wolności religijnej w Konkordacie zawartym między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w 1993 roku*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2002, s. 28.

materię jest wyrazem poszanowania wzajemnej autonomii i niezależności państwa i Kościoła Katolickiego oraz poszanowania umowy międzynarodowej zawartej ze Stolicą Apostolską – konkordatu¹¹.

Istnieje błędne przekonanie, że aktem prawnym wywołującym przynależność do określonego Kościoła lub wspólnoty ekumenicznej – katolickiej, prawosławnej, luterkańskiej itp. – jest jedynie chrzest. Włączenie do Kościoła Katolickiego zwykle dokonuje się przez chrzest święty celebrowany przez katolickiego szafarza (por. kan. 681 KPK, kan. 677 KKKW), choć – co należy podkreślić – nie jedynie¹². Oznacza to, że nie każde dziecko ochrzczone przez szafarza katolickiego automatycznie musi należeć do Kościoła Katolickiego i odwrotnie – nie każde dziecko ochrzczone przez szafarza akatolickiego jest akatolikiem.

Mówiąc o przynależności do Kościoła Katolickiego, należy zauważyć, że inne zasady określają przynależność kościelną tych osób, które nie skończyły jeszcze 14 lat i starszych. Osoby, które na stałe nie posiadają używania rozumu, zrównane są w prawie kościelnym z dziećmi, które jeszcze nie skończyły siedmiu lat (por. kan. 99 KPK, kan. 909 § 3 KKKW).

Zgodnie z dyscypliną Kościoła Katolickiego, dziecko, które nie ukończyło 14 roku życia, zrodzone ze związku małżeńskiego katolika z akatolikiem, po chrzcie świętym nabywa przynależność do Kościoła Katolickiego – niezależnie od przynależności wyznaniowej szafarza chrztu¹³. Pogląd ten potwierdzają wypowiedzi Papieskiej Komisji

11 Por. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., art. 25; 53 ust. 2, 6, 7, Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm. (dalej jako konstytucja); konkordat, art. 1, 5.

12 Zob. M. Zaborowski, *Nabywanie przynależności do Kościoła katolickiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 197–260.

13 Cyt. K. Nitkiewicz, *Chrzest dziecka w małżeństwie mieszanym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XVII, nr 2, R. 2007, s. 73.

ds. Autentycznej Interpretacji Kanonów Kodeksu z 1919 roku¹⁴ oraz Kongregacji Kościołów Wschodnich z 1952 roku¹⁵. Przywołana zasada ma zastosowanie w przypadku adopcji¹⁶.

Jeśli rodzice nie są ochrzczeni, to dziecko poniżej 14 roku życia uzyskuje przynależność do Kościoła Katolickiego – niezależnie od obrządku szafarza chrztu – wtedy, gdy osoba przyjmująca na siebie obowiązek wychowania dziecka w wierze jest katolikiem¹⁷.

Według normy zamieszczonej w kan. 681 KKKW, dziecko rodziców akatolickich ochrzczone przez szafarza katolickiego na prośbę rodziców, ewentualnie prośbę jednego z nich (kiedy istnieje fizyczna lub moralna niemożność udania się do własnego szafarza), będzie należało do Kościoła rodziców – jeśli nie życzą sobie, aby było ono włączone do Kościoła Katolickiego. Natomiast jeśli rodzice akatolicy chcieliby, aby ich małoletnie dziecko było włączone poprzez chrzest udzielony przez szafarza katolickiego do Kościoła Katolickiego, wtedy, odwołując się do analogii zawartej w kan. 35 KKKW, zostaje włączone ono do Kościoła Katolickiego¹⁸.

14 Por. Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, *Dubia*, n. 11, 16.10.1919, AAS 11 (1919), s. 478.

15 Por. Congregatio pro Ecclesia Orientali, *Child Born of Dissident Oriental Father and Latin Catholic Mother and Wrongfully Baptized in Dissident Oriental Church, Belongs to the Latin Rite (Private)*, 11.07.1952, (w:) *Canon Law Digest*, ed. T. L. Bouscaren, vol. 3, *Officially Published Documents Affecting the Code of Canon Law 1942–1953*, The Bruce Publishing Company, Milwaukee 1954, s. 302; Congregatio pro Ecclesia Orientali, *Marriage of Oriental Dissident and Latin Catholic: Latin Pastor to Assist: Children Belongs to the Latin Rite (Private)*, 11.07.1952, (w:) *Canon Law Digest*, dz. cyt., s. 453.

16 Por. K. Nitkiewicz, *Katolickie...*, dz. cyt., s. 22.

17 Por. Tamże, s. 22.

18 Por. D. Salachas, *De cultu divino et presertim de sacramentis*, (w:) *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali. Studium Romanae Rotae. Corpus Iuris Canonici. II, a cura di P. V. Pinto*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2001, s. 567–568.

Jak już wspomniano wcześniej, o przynależności do Kościoła Katolickiego nie decyduje jedynie chrzest. Osoba ważnie ochrzczona, niebędąca katolikiem, może zostać również włączona do pełnej wspólnoty Kościoła Katolickiego. Dokonuje się tego zazwyczaj w określony prawnie sposób¹⁹.

W przypadku osób, które nie skończyły siedmiu lat bądź na stałe nie posiadają używania rozumu – o włączenie ich do Kościoła Katolickiego mogą poprosić rodzice lub opiekunowie prawni²⁰. Dzieje się tak najczęściej przy okazji włączenia do pełnej wspólnoty Kościoła Katolickiego rodzica lub opiekuna prawnego²¹. Jeśli dziecko skończy siedem lat i osiągnie używanie rozumu, intencją rodziców staje się niewystarczająca do wywołania skutku prawnego. Wtedy dziecko musi samodzielnie i dobrowolnie wybrać katolicyzm. Jego przyjęcie do Kościoła następuje według obrzędów przepisanych w księgach liturgicznych. Powinno się unikać włączania do pełnej wspólnoty Kościoła Katolickiego osób pomiędzy 7 a 14 rokiem życia, jeśli opierają się temu ich rodzice (por. kan. 900 kkkw).

Według Huelsa, niezastosowanie przepisane prawem liturgicznym obrzędu przyjęcia ochrzczonego akatolika do pełnej wspólnoty z Kościołem Katolickim nie wpływa na ważność czynności prawnej. Do ważności aktu wymagane jest jedynie uzewnętrznienie w „jakiś” sposób woli osoby, jeśli chce ona stać się katolikiem, co pozwala z racjonalną pewnością wydedukować, że przyjmuje ona na sie-

19 Zob. *Obrzęd przyjęcia ważnie ochrzczonych do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim*, (w:) *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, tłumaczenie zatwierdzone przez KEP w dniu 12.12.1985 r.*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1988, s. 193–203; kan. 896–901 kkkw.

20 Por. K. Nitkiewicz, *Katolickie...*, dz. cyt., s. 22.

21 Por. *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 2003*, ed. F.S. Pedone, J.I. Donlon, Canon Law Society of America, Washington 2003, s. 23.

bie, jako wyznawca, zobowiązania wiary Kościoła Katolickiego. Ten publiczny akt woli (niewyrażony), domyślnie ukazujący zwiążanie się z Kościołem Katolickim, musi zostać poświadczony ze strony proboszcza – będącego w jedności z Kościołem Katolickim²².

Mówiąc o przynależności do Kościoła Katolickiego, aby lepiej zrozumieć jego specyfikę, należy zauważyć, że osobowość prawną w Kościele Katolickim oprócz katolików posiadają również akatolicy (por. kan. 96 kpk). Podstawą osobowości kanonicznej jest przyjęcie ważnego chrztu z wody²³. Osobowości tej nie nadaje przepis prawa z chwilą przyłączenia się do Kościoła Chrystusowego, gdyż wypływa ona z samego przyjęcia chrztu²⁴. Dzieje się tak dlatego, że skutki chrztu są nie tylko duchowe, ale i prawne²⁵. Uzyskanie osobowości prawnej w Kościele Katolickim z chwilą przyjęcia ważnego chrztu dobrze tłumaczy norma zapisana w kan. 204 § 2 kpk: „Ten Kościół (przyp. własny – Chrystusowy), ukonstytuowany i uporządkowany na tym świecie jako społeczność, trwa w Kościele Katolickim, kierowanym przez następcę Piotra i biskupów we wspólnocie z nim” (por. kan. 7 § 2 kkkw).

Specyfikę przynależności do Kościoła akatolików, o której jest mowa w kan. 204 kpk, lepiej określa słowo „inkorporacja” niż

22 Por. J.M. Huels, *The Valid Minister of Catholic Baptism and Receiving an Infant into Full Communion*, (w:) *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1999*, ed. F.S. Pedone, J.I. Donlon, Canon Law Society of America, Washington 1999, s. 76–80.

23 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. 1, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2002, s. 252.

24 Cyt. tamże, s. 253.

25 Por. J.P. McIntyre, *Status and Rules of Order*, (w:) *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, Paulist Press, New York 2000, s. 140–141.

„członkostwo”. Relacja pomiędzy ochrzczonym a Kościołem katolickim może kształtować się od „komunii” do „pełnej komunii”²⁶. Sobór Watykański II w *Dekrecie o ekumenizmie* stwierdza: „Ci przecie, co wierzą w Chrystusa i otrzymali ważne chrzest, pozostają w jakiejś, choć niedoskonałej wspólnotie (*communio*) ze społeczeństwem Kościoła Katolickiego”²⁷.

„W odróżnieniu od członkostwa „konstytucyjnego” należy zauważyć odniesienie do czynnego uczestnictwa w Kościele – urzęczywistnienie życia chrześcijaninem. Zależnie od stopnia realizacji czy też zgodności z wymaganiami wynikającymi z chrztu i członkostwa w Kościele określa się, w jakim zakresie poszczególne ochrzczonego uprawiony jest do korzystania ze swych praw”²⁸. Akatolicy, mimo że nie pozostają w pełnej łączności z Kościołem Katolickim i nie są związani prawem przez niego stanowionym (por. kan. 11 KPK), mogą jednak korzystać z uprawnień, jeśli prawo Kościoła Katolickiego to przewiduje. Możliwość realizacji praw wynikających z posiadania osobowości prawnej zależy od tzw. pozycji kanonicznej.

Na marginesie można wspomnieć, że nieochrzczeni posiadają „osobowość naturalną”. W związku z tym nie ma co się dziwić, że ustawodawca kościelny również ich upoważnia do dokonywania określonych czynności uregulowanych prawem kanonicznym²⁹.

²⁶ Por. R. J. Kaslyn, *The christian faithful*, (w:) J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, *New Commentary on the Code of Canon Law*, dz. cyt., s. 246.

²⁷ Cyt. Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis Redintegratio”*, n. 3. 2.1.11.1964, (w:) *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallotinum, Poznań 1967, s. 205.

²⁸ Cyt. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 196.

²⁹ Por. R. Sobański, *Pozycja kanoniczna osób fizycznych*, (w:) *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, R. Sobański, t. 1, Pallotinum, Poznań 2003, s. 166.

„Wystąpienie” z Kościoła Katolickiego

Zanim zostanie przybliżona procedura „wystąpienia z Kościoła”, należy zauważyć, że w prawie kanonicznym obowiązują zasady – „raz katolik, zawsze katolik”. Oznacza to, że każdy ochrzczony w Kościele Katolickim bądź przyjęty do niego po chrzcie – na podstawie konwersji bądź na mocy samego prawa – niezależnie od swojego stosunku do wiary katolickiej jest przez prawodawcę kościelnego uznawany za katolika³⁰. Ścisłe mówiąc, nie możemy przez „wystąpienie z Kościoła Katolickiego” rozumieć sytuacji, w której katolik przestaje być przez prawo rozpoznawany jako katolik. Jest on cały czas katolikiem, choć jego sytuacja prawna różni się znacząco od sytuacji prawnej innych wiernych z powodu konsekwencji wyrażonego (w sposób formalny) aktu woli (por. kan. 1364 KPK, kan. 1436–1437)³¹ – nie pozostaje w pełnej wspólnotocie z Kościołem Katolickim (por. kan. 205 KPK).

Deklarujących w sposób formalny wolę wystąpienia z Kościoła nie można traktować na forum kościelnym jak osób nieochrzczonych, gdyż zgodnie z nauką uznawaną przez większość Kościołów i wspólnot chrześcijańskich (w tym Kościół Katolicki), raz ważne

³⁰ R. Sobański, *Ustawy kościelne*, (w:) *Komentarz do „Kodeksu prawa kanonicznego”*, red. J. Krukowski, R. Sobański, t. 1, Pallotinum, Poznań 2003, s. 61; U. Nowicka, *Przynależność wiernych do Kościoła według KPK i KPK*, „Prawo Kanoniczne” 2010 (53), nr 1–2, s. 279; *Obrzęd przyjęcia...*, dz. cyt., s. 193–203.

³¹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Wydawnictwo uksw, Warszawa 2003, s. 19–30; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część ogólna*. *Komentarz*, Wydawnictwo ark, Warszawa 2008, s. 213–224; J. Syryjczyk, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Prawo Kanoniczne” 1990 (33) nr 3–4, s. 173–196.

udzielony sakrament wywiera skutki na całe życie³². *Actus formalis defectiois ab Ecclesia catholica* – „formalny akt wstąpienia z Kościoła Katolickiego”³³ – potocznie nazywany „wystąpieniem z Kościoła” – oznacza tak naprawdę wyrażenie przez katolika w sposób formalny woli zerwania więzów wyznawania wiary, sakramentów lub zwierzchnictwa kościelnego (por. kan. 205 KPK, kan. 8 KKKW). Apostata nie może zrzec się przynależności „konstytucyjnej” do Kościoła, którą posiada przez fakt przyjęcia chrztu, ale – jako osoba posiadająca prawo do wolności religijnej – może wyrazić wolę zerwania więzów wyznawania wiary, sakramentów lub zwierzchnictwa kościelnego, która to (wola) przez społeczność Kościoła Katolickiego zostanie uszanowana.

Jak zauważyli ojcowie Soboru Watykańskiego II, „Praktykowanie (...) religii polega z samej jej istoty przede wszystkim na wewnętrznych aktach dobrowolnych i swobodnych, przez które człówek bezpośrednio się ustosunkowuje do Boga; aktów tego rodzaju żadna władza czysto ludzka nie może ani nakazywać, ani zabraniać”³⁴. Uznawanie na forum kościelnym „formalnego odstępcy” jako katolika nie ma nic wspólnego ze zmuszaniem go do praktykowania religii i nie stanowi naruszenia prawa do wolności religijnej – nie był i nie jest przez Kościół Katolicki zmuszany do aktów religijnych.

32 Por. W. Granat, *Sakramenty święte*, cz. 2: *Chrzest, Bierzmowanie, Pokuta*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1966, s. 99–100; R. Sobański, *Chrzest jako podstawa jedności Kościoła*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1971.

33 Por. kan. 1086 § 1, 1117, 1124 KPK; Benedictus XVI, *Litterae apostolicae motu proprio datae Quaedam in Codice Iuris Canonici immutantur. Omnium in mentem*, 26.10.2009, AAS 102 (2010), s. 8–10.

34 Cyt. Sobór Watykański II, *Deklaracja o wolności religijnej „Dignitatis humanae”*, n. 3, 07.12.1965, (w:) *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 1967, s. 416.

Jak zostało wcześniej ukazane, przyjęcie do wspólnoty Kościoła Katolickiego dokonuje się w prawie uregulowany sposób. „Wystąpienie” z Kościoła Katolickiego nie jest również pozostawione przez ustawodawcę kościelnemu bez regulacji.

Jeśli osoba decyduje się na dokonanie „formalnego aktu wstąpienia z Kościoła Katolickiego”, i chce, aby wywarł on na gruncie prawa kanonicznego zamierzony skutek prawny, musi – jak sama nazwa wskazuje – wyrazić swoją wolę w sposób formalno-prawny. Norm określających formę tego aktu należy szukać w Liście okólnym Papięskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z dnia 13 marca 2006 roku. Dokument ten ma wartość autentycznej interpretacji tekstu prawnego³⁵. Dla ułatwienia jednolitego stosowania wskazań zawartych w Liście okólnym z dnia 27 września 2008 roku Konferencja Episkopatu Polski wydała *Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła*. Dnia 7 października 2015 roku Konferencja Episkopatu Polski podjęła uchwałę o wydaniu *Dekretu ogólnego w sprawie wystąpienia z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, zmieniając tym samym zasady obowiązujące od 2008 roku³⁶. Po promulgacji dekretu – tj. od dnia 19 lutego 2016 roku – obowiązują nowe zasady postępowania w sprawie wystąpienia z Kościoła³⁷.

35 Por. Jan Paweł II, *Konstytucja Apostolska „Pastor Bonus”*, art. 155, 28.06.1988, (w:) M. Sitarz, W. Kacprzyk, *Ustrój Hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 252.

36 Por. Konferencja Episkopatu Polski, Uchwała nr 20/370/2015 z 07.10.2015 r. dotycząca wydania *Dekretu ogólnego w sprawie wystąpienia z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 27/2015, s. 101.

37 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpienia z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, 07.10.2015, Akta Konferencji Episkopatu Polski 27/2015, s. 101–104 (dalej jako *Dekret*).

Zgodnie ze stanem prawnym – obowiązującym od dnia 19 lutego 2016 roku – formalne oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego może być wyrażone jedynie „przez osobę pełnoletnią (kan. 98 § 1 i 2 KPK), zdolną do czynności prawnych, w sposób świadczący i wolny” (por. *Dekret*, n. 1.1, 3.1). W chwili złożenia oświadczenia nie jest wymagana – jak to było poprzednio – obecność dwóch świadków. Oświadczenie może przyjąć proboszcz miejsca zamieszkania (stałego lub tymczasowego) osoby deklarującej wolę wystąpienia z Kościoła (por. kan. 100–106 KPK) lub duchowny przez niego delegowany (por. 137 KPK). Kompetentnym do przyjęcia aktu jest też – choć dekret o tym nie wspomina – właściwy ordynariusz lub duchowny przez niego delegowany (por. *Dekret*, n. 1.2).

Oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego musi mieć formę pisemną (por. *Dekret*, n. 2). W związku z tym niezwykle ważnym elementem procedury określającej postępowanie przy przyjęciu oświadczenia woli jest sprawdzenie przez kompetentnego duchownego, czy zawarte zostały w piśmie (wyrażającym wolę) wszystkie elementy wymagane przez prawo kościelne do tego, aby akt był skuteczny. Są to: dane personalne odstępcy, wyraźna wola i motyw odstąpienia z Kościoła Katolickiego, informacja o dobrowolności i świadomości apostaty co do konsekwencji czynu, data i nazwa parafii, w której był ochrzczony (załącznikiem do aktu jest metryka chrztu, jeśli chrzest był w innej parafii), podpis deklarującego wolę wystąpienia z Kościoła Katolickiego (por. *Dekret*, n. 2). *Dekret* jednoznacznie potwierdza obowiązujące na terenie Konferencji Episkopatu Polski prawo, że nie wywołuje skutków prawnych oświadczenie woli, jeżeli zostało przesłane drogą pocztową czy drogą elektroniczną lub złożone przed urzędnikiem cywilnym (por. *Dekret*, n. 2).

Odstąpienie z Kościoła wywiera skutek z chwilą przyjęcia. O momencie wystąpienia nie decyduje zatem moment podpisania przez formalnego odstępcę pisma, które składa wobec duchownego,

oświadczać swoją wolę, ani też chwila weryfikacji dokumentu przez właściwego ordynariusza (por. *Dekret*, n. 1).

Po sprawdzeniu, czy wszystkie warunki niezbędne do skuteczności aktu wystąpienia zostały dopełnione, kompetentny duchowny przesyła kopię aktu oraz świadectwo chrztu do swojego ordynariusza. Oryginał aktu pozostaje w archiwum parafialnym. Następnie, po sprawdzeniu przez ordynariusza miejsca, czy akt wystąpienia jest skuteczny pod względem prawnym, proboszcz miejsca chrztu zostaje zobowiązany przez swojego ordynariusza do dokonania stosownej adnotacji w unikacie i duplikacie księgi chrzcielnej.

Dekret z 7 października 2015 roku nie wprowadza większych zmian w zasadach wystąpienia z Kościoła, poza rezygnacją z wymogu dwóch świadków. Doprecyzowuje dotychczas obowiązujące prawo oraz formułuje zasady pojednania odstępcy z Kościołem Katolickim. Pośrednio stanowi on ze strony władzy kościelnej potwierdzenie, że – mimo wykreślenia dnia 26 października 2009 roku z kan. 1086 § 1, 1117, 1124 KPK skutków formalnego aktu wystąpienia z Kościoła Katolickiego – cały czas w Kościele Katolickim istnieje możliwość złożenia w sposób formalny oświadczenia o zerwaniu więzów wyznawania wiary, sakramentów lub zwierzchnictwa kościelnego³⁸. *Dekret* Konferencji Episkopatu Polski potwierdza równocześnie obowiązowność norm kościelnych regulujących tę formę.

Mówiąc o formalnym akcie odstąpienia z Kościoła Katolickiego, chciałbym zwrócić uwagę na jeden z jego konstytutywnych elementów – motyw odstąpienia.

Musi on być dokonany z powodów, które suponują zaistnienie przestępstwa herezji, ewentualnie schizmy lub apostazji³⁹. Zatem

38 Por. Benedictus xvi, dz. cyt., s. 8–10.

39 Zob. T. Jakubiak, *Istotne elementy konstytutywne formalnego aktu wystąpienia z Kościoła oraz czynności związane z jego przyjęciem*, „Ateneum Kapłańskie”, z. 3 (601), t. 152, s. 321–330.

osoba składająca oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła aktem formalnym – aby było ono skuteczne – musi zaprzeczać jakiejś prawdziwości, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką. Albo uporzędkowanie powątpiewać o niej, albo całkowicie porzucić wiarę chrześcijańską, albo odmawiać uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo (por. 751 KPK, kan. 1436–1437 kkkw)⁴⁰.

Uznanie przez państwo polskie wyłącznej jurysdykcji Kościoła Katolickiego co do orzekania o skuteczności bądź nieskuteczności „formalnego aktu wystąpienia z Kościoła” oraz stanowienia prawa w tej materii jest wyrazem poszanowania wzajemnej autonomii i niezależności państwa i Kościoła Katolickiego, a także poszanowania umowy międzynarodowej zawartej ze Stolicą Apostolską – konkordatu⁴¹. Na uwagę zasługuje fakt, że Kościół Katolicki gwarantuje wiernym prawo legalnego dochodzenia i bronięcia przysługujących im w Kościele uprawnień. Mogą to czynić na właściwym forum kościelnym, którego autonomiczna jurysdykcja została uznana przez państwo w art. 5 i 10 konkordatu (kan. 221 § 1 KPK, kan. 24 § 1 kkkw). Zgodnie z normą, wyrażoną w kan. 1400 KPK, dochodzenie lub obrona uprawnień osób fizycznych lub prawnych albo stwierdzenie faktów prawnych stanowi przedmiot postępowania sądowego; zaś spory powstałe na skutek wydania aktu władzy administracyjnej mogą być wniesione tylko do przełożonego albo do trybunału administracyjnego (por. kan. 1055 kkkw)⁴².

40 Por. Jan Paweł II, Motu proprio *Ad tuendam fidem*, 18.05.1998, AAS 90 (1998), s. 457–461; Kongregacja Nauki Wiary, *Wyjaśnienie doktrynalne dotyczące końcowej części formuły „Wyznanie wiary” Inde ab ipsis primordiis*, 29.06.1998, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995–2000*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2002, s. 54.

41 Por. konstytucja, art. 25, 53 ust. 2, 6, 7; konkordat, art. 1, 5.

42 Zob. G. Leszczyński, *Kościelna procedura administracyjna w „Kodeksie prawa kanonicznego” Jana Pawła II*, Wydawnictwo uksw, Warszawa 2008;

Wnioski de lege ferenda

Kościół Katolicki administruje swoimi sprawami duchowymi, materialnymi i niematerialnymi zgodnie z prawem kanonicznym. Administracja i zarządzanie nimi podporządkowane są misji Kościoła, jaką jest przede wszystkim nauczanie i usługi (por. kan. 1254 § 2, 1752 KPK). Czynności te wymagają niejednokrotnie sporządzenia i gromadzenia dokumentów. Sposób ich wytwarzania, ich treść oraz zasady archiwizowania są precyzyjnie uregulowane przez prawo kanoniczne. Wierni niezadowoleni z realizacji ich uprawnień w Kościele mogą dochodzić swoich praw na drodze procesowej bądź rekursu, co przewiduje ustawodawca kościelny.

Przy pracach nad reformą Ustawy o ochronie danych osobowych, jeśli dotyczy danych gromadzonych na podstawie prawa kanonicznego oraz przy stosowaniu ustawy, konieczne jest uwzględnienie specyfiki misji Kościoła Katolickiego oraz jego prawa. Nie wolno zapaść na myśl, że pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską podpisany został konkordat. Na uwagę zasługują dwa jego artykuły: 1 i 5. W toku prac trzeba wziąć również pod uwagę wykładnię pojęć autonomii i niezależności oraz zakres spraw będących sprawami każdej ze stron podpisującej konkordat⁴³.

Odpowiedź na pytanie, jakie konkretne działania leżą jeszcze w sferze uznawanego przez państwo porządku prawo-kanonicznego Kościoła, a jakie już w tej sferze się nie mieszczą, może wymagać poczynienia ustaleń dwustronnych partnerów konkordatu⁴⁴. Gdyby

Komentarz do „Kodeksu prawa kanonicznego”, t. v, *Księga VII, Procesy*, red. G. Erlebach, A. Dzięga, J. Krukowski, R. Sztymiler, Pallotinum, Poznań 2007.

43 Por. Z. Strus, *Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r. w sprawie II CSK 1/13*, „Forum Prawnicze” 5 (19)2013, s. 46 (<http://www.forumprawnicze.eu>).

44 J. Dudziak, dz. cyt., s. 29.

były różnice dotyczące interpretacji i stosowania konkordatu pomiędzy państwem a Stolicą Apostolską, to – w myśl art. 28 wspomnianego dokumentu – powinno się je usuwać na drodze dyplomatycznej⁴⁵.

Nowe lub dodatkowe rozwiązania prawne dotyczące szeroko rozumianych relacji państwo–Kościoł należałoby, odwołując się do art. 27 konkordatu, uregulować na drodze nowych umów między układającymi się stronami albo uzgodnień między rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencją Episkopatu Polski – upoważnioną do tego przez Stolicę Apostolską.

W trakcie prac nad nowelizacją Ustawy o ochronie danych osobowych uzasadnione jest uregulowanie materii związanej z gromadzeniem i przetwarzaniem danych przez Kościoły i związki wyznaniowe w osobnej normie⁴⁶, a nie normie poświęconej także: stowarzyszeniom, fundacjom, innym niezarobkowym organizacjom lub instytucjom itp. Powodem tego jest: różnorodność specyfiki Kościołów oraz związków wyznaniowych i pozostałych podmiotów wyszczególnionych w art. 27 ust. 2 pkt 4 Ustawy o ochronie danych osobowych oraz rozdz. II art. 9 pkt 2d Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 27 kwietnia 2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)⁴⁷, podpisanie umowy międzynarodowej przez

45 Por. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 95.

46 W dalszej części tekstu przez „Kościoł” rozumiem „Kościoł i związek wyznaniowy”, chyba że z kontekstu wynika co innego.

47 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. UE L 119 z 4.05.2016, s. 38.

Kościół Katolicki w Polsce z Rzeczpospolitą Polską, jednakowe traktowanie Kościołów w prawie polskim.

Za osobnym uregulowaniem przemawia również fakt, że cele działalności Kościołów i związków wyznaniowych są zasadniczo różne od celów działalności pozostałych podmiotów wymienionych w art. 27 ust. 2 pkt 4 Ustawy o ochronie danych osobowych oraz rozdz. II art. 9 pkt 2d Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych; mają charakter głównie duchowy. W przypadku Kościoła Katolickiego w Polsce nie można mówić o jego celach statutowych, gdyż jako podmiot ma własny (rozbudowany) system prawny, uznany przez państwo w drodze umowy międzynarodowej. Na uwagę zasługuje fakt, że w Ogólnym rozporządzeniu o ochronie danych nie ma mowy o „celach statutowych”, lecz jest jedynie wzmianka o „celach”. Właściwsze wydaje się sformułowanie „cele prawne”.

Regulując w osobnej normie materię związaną z przetwarzaniem danych przez Kościoły i związki wyznaniowe, należy uwzględnić fakt, że podmioty te sprawują usługę duchową nie tylko wobec osób do nich przynależących (czy też na stałe utrzymujących z nimi kontakt). W przypadku Kościoła Katolickiego sytuacja taka może mieć miejsce, np. gdy chrześcijanie akatolicy, uciekając przed prześladowaniami, zechcą skorzystać z usługi duchownych katolickich, ponieważ mają utrudniony kontakt z duchownymi własnych Kościołów lub związków wyznaniowych.

Kościół Katolicki jest daleki od prozelityzmu i nie wymaga od akatolików, korzystających z jego usługi, formalnego włączenia do Kościoła Katolickiego. Realizując w takiej sytuacji – jak to ustawaodawca państwowy określił – „zadania statutowe”, trudno wymagać, a czasami jest to wręcz niemożliwe, od osób korzystających z usługi Kościoła (przeważnie nieregularnie, a nawet jednorazowo) i niebędących jego członkami wyrażenia zgody w formie pisemnej na przetwarzanie danych. Mogłoby to doprowadzić do utrudnienia

osobom niebędącym członkami Kościoła korzystania z usługi tegoż Kościoła, a co za tym idzie, realizacji ich prawa do wolności religijnej zagwarantowanej przez konstytucję RP i prawo unijne.

Rozwiązanie zaproponowane w General Data Protection Regulation⁴⁸, rozdz. II art. 9 pkt 2d, *to persons who have regular contact*⁴⁹, interpretowane w sposób ścisły, może uniemożliwić realizację prawa do wolności religijnej osobom nieregularnie korzystającym z usługi Kościoła.

Określenie *regular contact* („stały kontakt”) jest mało precyzyjne i może nastręczać trudności interpretacyjne – zwłaszcza w odniesieniu do podmiotu takiego, jakim jest Kościół, gdzie kontakt ma nie tylko wymiar fizyczny. Należałoby zatem to niejednoznaczne sformułowanie zdefiniować, np. w następujący sposób: „Przez stały kontakt można rozumieć m.in. fakt zawarcia małżeństwa uznanego przez Kościół lub związek wyznaniowy za ważny, włączenie dziecka do społeczności Kościoła lub związku wyznaniowego, korzystanie z działalności Kościoła lub związku wyznaniowego na prawach jego członków itp.”. W niniejszej propozycji celowo używam wyrażenia – „małżeństwo uznane przez Kościół za ważne”, gdyż niektóre Kościoły nie wymagają do ważności małżeństwa zachowania formy religijnej, czasami od jej zachowania zwalnają albo nieważnie zawarte małżeństwo sanują. Skoro osoby zawierają małżeństwo uznane przez Kościół za ważne, a małżeństwo jest instytucją trwałą, to z faktu jego zawarcia można wysnuć presumpcję o gotowości nawiązania stałego

kontaktu z Kościołem lub związkiem wyznaniowym. Podobnie rozumując, można uznać, że decyzja o włączeniu dziecka do społeczności Kościoła wiąże się z gotowością rodziców (nawet niebędących członkami wspomnianego Kościoła) do utrzymywania stałego kontaktu z Kościołem, do którego dziecko przynależy, ponieważ jako jego opiekunowie prawni muszą współdziałać w wychowaniu religijnym dziecka bądź to wychowanie umożliwić.

Uznanie osób niebędących członkami Kościoła lub związku wyznaniowego, a korzystających z działalności tegoż Kościoła lub związku wyznaniowego na prawach przynależnych członkom, za „osoby stale kontaktujące się” – pozwala w nieograniczony sposób sprawować tym instytucjom usługę względem osób formalnie do nich nieprzynależących. Jednocześnie taka presumpcja chroni przywołane osoby przed jakimikolwiek naciskami (nawet nieumyślnie wywołanymi przez członków instytucji religijnej), mającymi na celu doprowadzenie ich do formalnego włączenia się do wspólnoty religijnej, z której usługi korzystają. Dobrowolnie wyrażona intencja skorzystania z usługi Kościoła, na takich samych zasadach co członkowie tegoż Kościoła, bez woli jednoczesnego włączenia do tegoż Kościoła, może zostać uznana za wolę korzystania z usługi Kościoła tak długo, aż kontakt z własną wspólnotą religijną stanie się możliwy – czyli bezterminowo, a więc potencjalnie „stale”. Ów „stały” kontakt w tym przypadku oznaczałby wolę utrzymywania kontaktu z Kościołem lub związkiem wyznaniowym tak długo, jak kontakt z własną wspólnotą religijną będzie fizycznie lub moralnie niemożliwy.

Użyte w przywołanym punkcie 2d General Data Protection Regulation sformułowanie *to former members*, w odniesieniu do Kościołów i związków wyznaniowych, jest również nieprecyzyjne. Jak wcześniej powiedziano, systemy prawa państwowego i prawa Kościoła Katolickiego (choć nie tylko) inaczej pojmują

48 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016 r., s. 38.

49 W tekście polskim Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych znalazło się sformułowanie: „osób utrzymujących (...) stałe kontakty”.

„przynależność” i „wystąpienie z Kościoła”. W przypadku osobnego uregulowania materii dotyczącej przetwarzania danych osobowych przez Kościoły, a nie wspólnego razem z instytucjami *non-profit*, można by (choć nie wydaje się to konieczne) sformułowanie „były członek” zastąpić innym: „osoba formalnie deklarująca wolę wystąpienia z Kościoła”.

Realizacja praw w Kościele osób, będących jego tzw. członkami lub korzystających z jego posługi, mimo braku przynależności do tegoż Kościoła, może być związana z koniecznością przetworzenia danych osób „trzecich” – niebędących członkami, niebędących byłymi członkami, nieutrzymujących stałych kontaktów z Kościołem bądź związkiem wyznaniowym (w związku z jego celem) – np. współmałżonka (byłego, obecnego lub przyszłego). Owe „osoby trzecie” mogą mieć negatywny lub wrogi stosunek do religii, w następstwie czego nie będą chciały wyrazić zgody na przetwarzanie swoich danych. W takiej sytuacji realizacja praw do wolności religijnej osób, które chcą skorzystać z działalności Kościoła, mogłaby zostać ograniczona bądź wręcz uniemożliwiona. Ze względu na interes prawny⁵⁰, prawo do aktów religijnych, ochronę dobrego imienia osób korzystających z posługi Kościoła oraz potrzebę zachowania tajemnicy zawodowej, niejednokrotnie wskazane jest również nieinformowanie (nawet pośrednio) osób „trzecich” o fakcie przetwarzania ich danych osobowych, aby zagwarantować realizację uprawnień osób korzystających z posługi Kościoła oraz zachowanie tajemnicy odnośnie do tego faktu. Działanie takie wydaje się tym bardziej usprawiedliwione, gdyż w samym wprowadzeniu do Ogólnego rozporządzenia o ochronie

danych (n. 4) zostało potwierdzone, że prawo do ochrony danych osobowych nie jest prawem bezwzględny. Musi być ono brane pod uwagę w odniesieniu do jego funkcji w społeczeństwie i zrównoważone z innymi fundamentalnymi prawami. W realizacji prawa do ochrony danych osobowych należy również uwzględnić zasadę proporcjonalności.

Skoro w rozdz. II art. 9 pkt 2f Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych znalazł się zapis zezwalający na przetwarzanie danych dla ustalenia, wykonywania i ochrony roszczeń prawnych, uzasadnione jest również zagwarantowanie prawa do przetwarzania danych ze względu na interes prawny oraz realizację wskazanych przez ustawodawcę państwowego praw wolnościowych – jak np. prawa do realizacji aktów religijnych.

Znowelizowana ustawa powinna uwzględnić możliwość przetwarzania danych nie tylko członków Kościołów, byłych członków, ale i osób korzystających z działalności Kościołów (nawet jednorazowo), a także tych danych osobowych, które są konieczne do realizacji praw osób korzystających z działalności Kościoła (nawet jeśli nie są jego członkami) oraz przynależących do Kościoła. Bez takiej możliwości realizacja praw do aktów religijnych mogłaby zostać utrudniona lub uniemożliwiona.

W rozdz. II art. 9 pkt 2f Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych dopuszczone zostało również przetwarzanie danych osobowych przez sądy, wtedy gdy wykonują one czynności sądowe. Ponieważ państwo polskie podpisując konkordat ze Stolicą Apostolską, zagwarantowało autonomię sądów kościelnych w sprawach regulowanych prawem Kościoła (por. konkordat, art. 1, 5, 10 pkt 3-5), a według prawa polskiego Kościoły są równo traktowane, zatem w normie Ustawy o ochronie danych osobowych dotyczącej przetwarzania danych przez sądy, można by było zamieścić wyjaśnienie, że ma ona zastosowanie do procesów sądowych i administracyjnych

50 „Droga ochrony prawa jednostki nie zamyka się w strukturach władzy publicznej obowiązujących w polskim systemie prawa czy organach Unii Europejskiej” – cyt. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 08.05.2015 r., II OSK 2416/13.

sprawowanych na forum kościelnym lub forum związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, w sprawach unormowanych ich własnym prawem. „Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 2 grudnia 2009 r. sygn. akt U 10/07, OTK-A z 2009 r. Nr 11, poz. 163 wskazał, że «Trafnie podnosi się w doktrynie, że skoro regulacji instytucjonalnej pozycji Kościołów i związków wyznaniowych, zamieszczonej w art. 25 konstytucji, nadano postać zasady ustrojowej, to interpretacja wszystkich innych postanowień konstytucyjnych musi być prowadzona w sposób *przyjazny* tym zasadom, a więc w sposób zapewniający im maksymalną możliwość realizacji». Odniesić to należy do możliwości podejmowania ochrony prawnej na drodze przed organami władzy kościelnej. Pominięcie tego prawa jednostki narusza konstytucyjną zasadę ustrojową, pozbawia jednostkę prawa do obrony, które może realizować wyłącznie na drodze przed organami władzy kościelnej»⁵¹.

Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki, art. 43 ust. 1 pkt 3 Ustawy o ochronie danych osobowych również powinien zostać zmieniony w taki sposób, aby zbiory danych niepodlegające obowiązkowi rejestracji dotyczyły nie tylko osób należących do Kościoła lub innego związku wyznaniowego (...), ale również: byłych członków Kościoła (...), osób korzystających z działalności Kościoła (...) oraz tych, których dane są konieczne do realizacji praw członków lub korzystających z działalności Kościoła, bądź innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego Kościoła lub związku wyznaniowego. Z obowiązku rejestracji powinny zostać zwolnione również zbiory dotyczące procesów sądowych i administracyjnych (sprawowanych na forum kościelnym lub związku wyznani-

51 Cyt. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 08.05.2015, II OSK 2416/13.

wego o uregulowanej sytuacji prawnej, w sprawach unormowanych ich własnym prawem), a także zbiory poświadczające fakty historyczne dotyczące Kościoła lub związku wyznaniowego (por. rozdz. II art. 9 pkt 2f Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych).

Summary Membership in the Catholic Church and processing data according to the Law on Personal Data Protection – Legislative Challenges

When dealing with the issue of relations between the state Polish – Catholic Church in the context of the protection of personal data, you have to have regard to the specific nature of the rights of the Catholic Church in Poland. Knowledge of ecclesiastical law is required to be had not only the clergy, but also to some extent by those who deal with the activities undertaken by the representatives of the Catholic Church on the national forum. One of the most important issues to be mastered is the ability to determine that a person is a member of the Catholic Church.

During work on the reform of the Act on the Protection of personal data – if any data collected on the basis of canon law – it is necessary to take into account the fact that between the Holy See and the Polish Republic the Concordat was signed. It seems justified to regulate the matter of collecting and processing data by churches and religious associations in a separate norm, and no longer the norm dedicated to nonprofit institutions.

Vague statement used in the EU Regulation “to persons who have regular contact” should be defined, so that did not give rise to problems of interpretation and that the Church can easily perform service to all who request it legally.

Implementation of the rights in the Church by some people may be linked with the need to process the data of "third parties" – non-members, non-former members and persons who are not in regular contact with the Church. Therefore it is justified to guarantee the right of the Church to the process the data because of legal interest of persons and the implementation of their rights to religious acts.

In the regulation of the Law on the protection of personal data concerning the processing of data by the courts, should include the clarification that it applies also to judicial and administrative process exercised by ecclesiastical forum or forum of religious association with legal status in matters regulated by their own law.